

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของ

กลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง

คนจนเมืองในสถานการณ์โควิด-19

TSRI
FACTSHEET

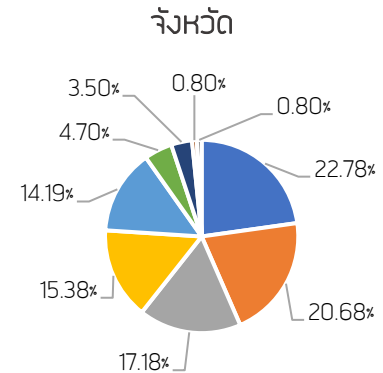
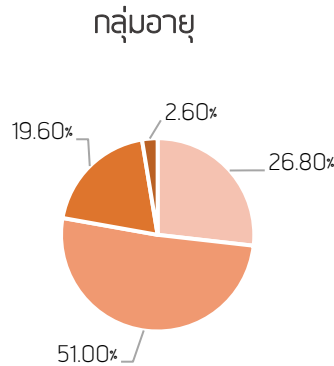
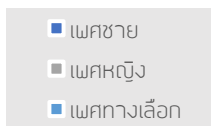
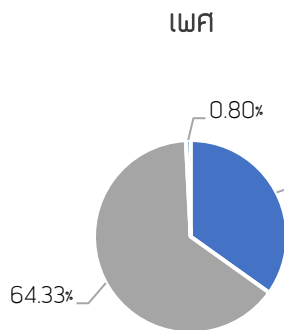
November, 2563

มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 หรือ มาตรการล็อกดาวน์ ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจทั้งในส่วนจากรายได้และการจ้างงานอย่างมาก ซึ่งทำให้คนจนเมืองจำนวนมากขาดรายได้และตกงาน อีกทั้ง ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือสวัสดิการ เนื่องจากเป็นแรงงานนอกระบบ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการผ่อนคลายมาตรการแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถฟื้นตัวกลับมาสู่จุดเดิมได้

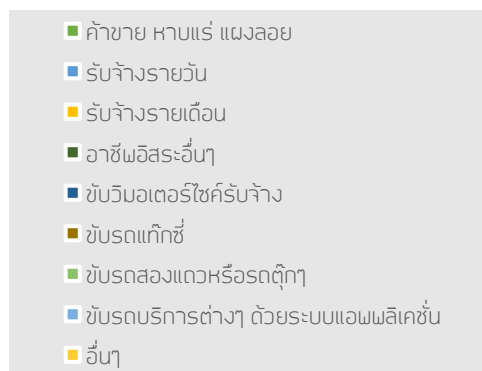
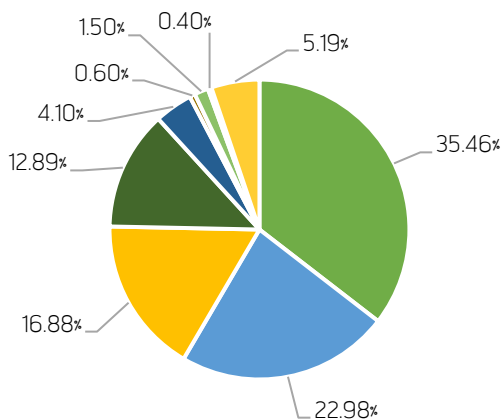
ผศ.ดร. บุญเลิศ วิเศษปรีชา และคณะวิจัยโครงการ "คนจนเมืองที่เปลี่ยนไปในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง" ร่วมกันเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของกลุ่มคนจนเมืองหลังการผ่อนคลายมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ใน 5 พื้นที่ศึกษา ได้แก่ 1) พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2) พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ 3) พื้นที่จังหวัดขอนแก่น 4) พื้นที่จังหวัดสงขลาและตรัง และ 5) พื้นที่จังหวัดชลบุรีและระยอง ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 จำนวนทั้งสิ้น 1,009 คน เพื่อศึกษาผลกระทบจาก COVID-19 ต่อคนจนเมืองซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ และศึกษาข้อจำกัดของมาตรการช่วยเหลือของภาครัฐ

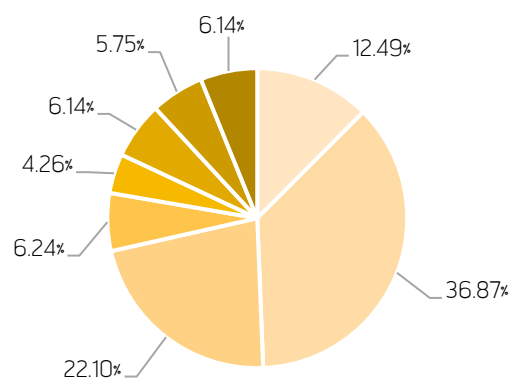
1. ข้อมูลเบื้องต้นของคนจนเมือง

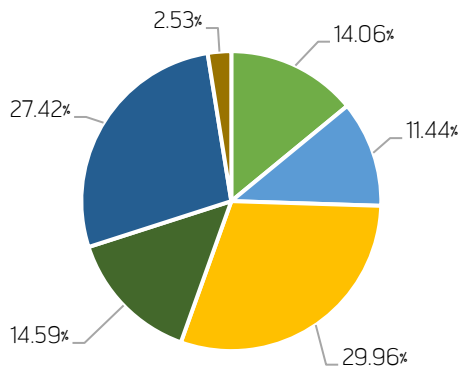
อาชีพก่อนการแพร่ระบาดของโรค COVID-19

รายได้ต่อเดือนก่อนการแพร่ระบาดของโรค COVID-19

สวัสดิการสังคม

- ประกันสังคมมาตรา 33
- ประกันสังคมมาตรา 39 หรือ 40
- บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
- บัตรผู้สูงอายุ
- ไม่ได้รับสวัสดิการทั้ง 4 ข้อ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

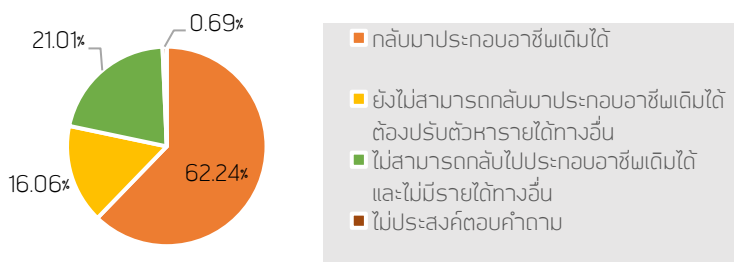
อาชีพของกลุ่มตัวอย่างคนจนเมืองที่พบเป็นอันดับหนึ่ง คือ อาชีพค้าขาย หาบเร่ แผงลอยและร้านขายของชำ (ร้อยละ 35.5) รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้างรายวันและอาชีพรับจ้างรายเดือน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23 และ 16.9 ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 14,178 บาทต่อเดือน และมีกลุ่มตัวอย่างประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ ที่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

หากพิจารณาผลประโยชน์จากความคุ้มครองของสวัสดิการสังคม กลุ่มประกันตนมาตรา 33 จะได้รับสวัสดิการมากกว่าระบบอื่นๆ แต่กลุ่มตัวอย่างมีเพียงร้อยละ 14.06 เท่านั้นที่ประกันตนตามมาตรา 33

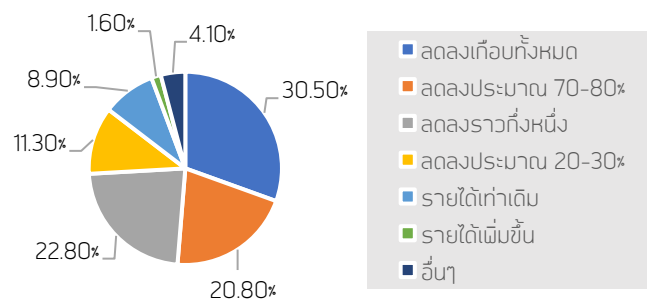
2. การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนจนเมือง หลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค

การกลับมาประกอบอาชีพในปัจจุบัน

- กลับมาประกอบอาชีพเดิมได้
- ยังไม่สามารถกลับมาประกอบอาชีพเดิมได้ ต้องปรับตัวหารรายได้ทางอื่น
- ไม่สามารถกลับไปประกอบอาชีพเดิมได้ และไม่มีรายได้ทางอื่น
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

รายได้ปัจจุบันเทียบกับก่อน COVID-19

- ลดลงเกือบทั้งหมด
- ลดลงประมาณ 70-80%
- ลดลงราวครึ่งหนึ่ง
- ลดลงประมาณ 20-30%
- รายได้เท่าเดิม
- รายได้เพิ่มขึ้น
- อื่นๆ

ภายหลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 62.24 สามารถกลับไปประกอบอาชีพเดิม และร้อยละ 16.06 ปรับตัวหารรายได้จากช่องทางอื่นทดแทนการประกอบอาชีพเดิม ซึ่งหากพิจารณาร่วมกับรายได้ ณ ปัจจุบัน จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก (ร้อยละ 85.4) ไม่สามารถหารายได้เท่ากับช่วงก่อน COVID-19

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง คนจนเมืองในสถานการณ์โควิด-19

TSRI FACTSHEET

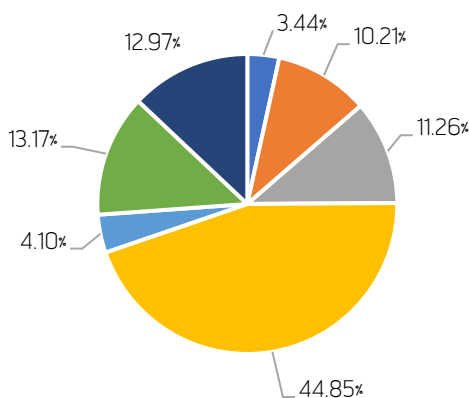

แม้จะมีการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค แต่คนจนเมืองในจังหวัดที่อาศัยการท่องเที่ยวอย่างเชียงใหม่ กลับมีรายได้น้อยลงมากกว่า 90% เช่น ผู้ประกอบอาชีพค้าขายในถนนคนเดินท่าแพ เป็นต้น

สำหรับแรงงานภาคบริการในจังหวัดชลบุรี อาทิ พนักงานโรงแรม ขับรถรับจ้าง เป็นต้น มีรายได้ลดลงอย่างมาก เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางน้อยลง

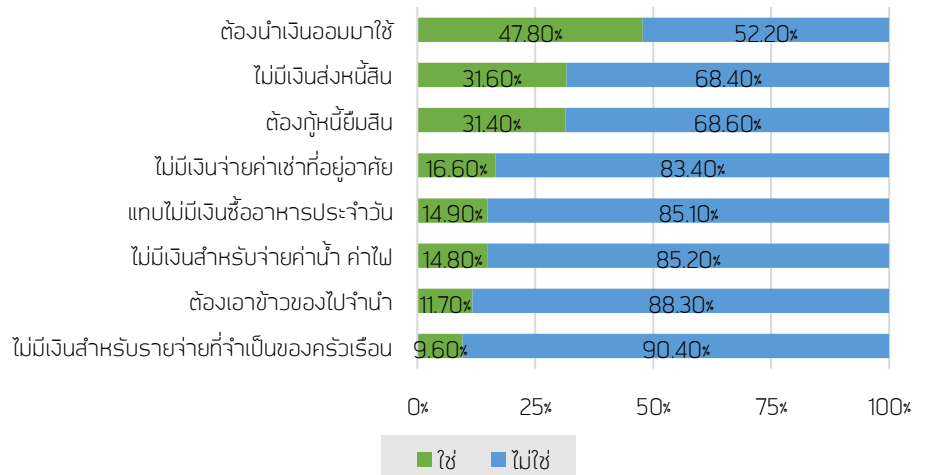

การปรับตัวด้านอาชีพ

- ปรับตัวไปทำงานบนแพลตฟอร์มออนไลน์
- หารายได้เสริมด้วยการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ
- ปรับตัวไปทำงานรับจ้างอื่นๆ
- ไม่ได้ปรับตัว เพราะประกอบอาชีพเดิม
- ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เพื่อลดค่าใช้จ่าย
- อื่นๆ
- ไม่ประสงค์ตอบคำถาม

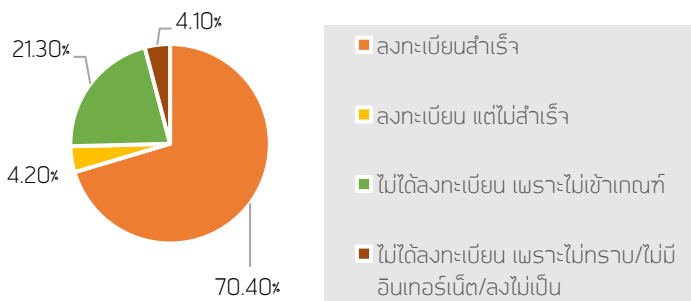
ลักษณะผลกระทบที่กำลังประสบ

จากการสำรวจคนจนเมืองที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการควบคุมโรค พบว่า ร้อยละ 29.01 มีการปรับตัวเพื่อหารายได้ยังชีพและลดค่าใช้จ่าย โดยการปรับตัวไปประกอบอาชีพบนแพลตฟอร์มออนไลน์ถือเป็นช่องทาง การปรับตัวที่ถูกพูดถึงอย่างมากในสถานการณ์ COVID-19 แต่ จำนวนกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3.44 เท่านั้น ที่มีการปรับตัวแบบนี้ ซึ่ง สะท้อนให้เห็นว่า หนึ่งในอุปสรรคที่สำคัญของการปรับตัว คือ การขาด ความรู้ด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 47.80 รับมือกับรายได้ที่ลดลงโดยการนำเงินออมมาใช้ และประมาณร้อยละ 30 ไม่มีเงินส่งหนี้สินและต้องกู้หนี้ยืมมาใช้จ่าย

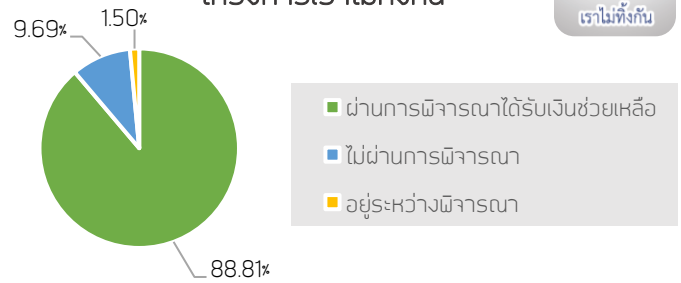
3. การเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือของภาครัฐ

การลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกัน

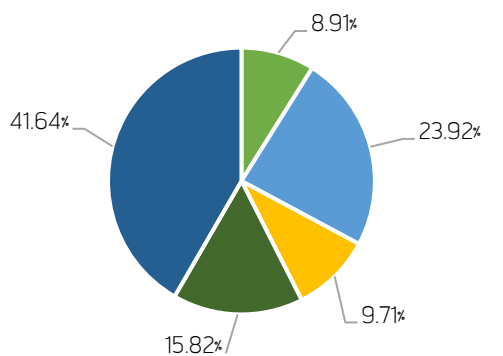
ร้อยละ 70.4 ของคนจนเมืองลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกันได้สำเร็จ (ได้รับเงินช่วยเหลือ 5,000 บาท) และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจเมื่อวันที่ 10-12 เมษายน พ.ศ. 2563 พบว่า สัดส่วนผู้ที่ลงทะเบียนสำเร็จมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีเพียงร้อยละ 51.87

ผลการพิจารณาการลงทะเบียนโครงการเราไม่ทิ้งกัน

คนจนเมืองร้อยละ 88.8 ได้รับเงินเยียวยาจากโครงการเราไม่ทิ้งกันแล้ว และเกือบร้อยละ 10 ไม่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งเกิดจากความผิดพลาดของระบบคัดกรองข้อมูลผู้ลงทะเบียน อาทิ ระบบแจ้งว่าหมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนไม่ตรงกับฐานข้อมูล เป็นต้น

มาตรการผ่อนปรนหนี้สินของธนาคารไฟแนนซ์หรือบัตรเครดิต

- ได้ประโยชน์และพึงพอใจมาก
- ได้ประโยชน์ แต่แบ่งเบาภาระได้ไม่มาก
- มีหนี้กับไฟแนนซ์หรือบัตรเครดิต แต่ไม่ได้รับการผ่อนปรน
- ไม่ได้รับประโยชน์ เพราะหนี้ที่มีเป็นหนี้นอกระบบ
- ไม่ได้รับประโยชน์ เพราะไม่มีหนี้

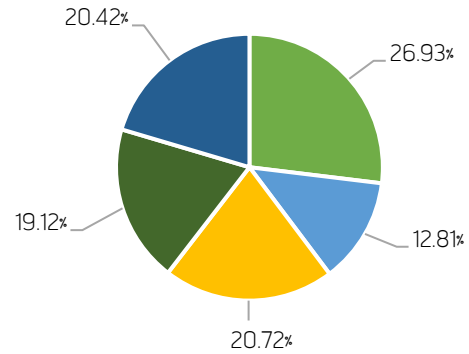
ภาครัฐขอความร่วมมือกับสถาบันการเงินให้พักการชำระหนี้แก่ลูกหนี้ เพื่อแบ่งเบาภาระในภาวะวิกฤตและขาดรายได้ จากการสำรวจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 32.82 ได้รับประโยชน์จากมาตรการนี้ และเกือบร้อยละ 70 ไม่ได้ประโยชน์ เนื่องจากมาตรการนี้เป็นการขอความร่วมมือเท่านั้น สถาบันการเงินจึงสามารถตัดสินใจไม่ให้ความร่วมมือหรือกำหนดเงื่อนไขเอง

ผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง คนจนเมืองในสถานการณ์โควิด-19

ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ออกมาตรการสินเชื่อฉุกเฉิน 10,000 บาท ให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพอิสระและเกษตรกร โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.1 ต่อเดือน และปลอดชำระ 6 เดือนแรก

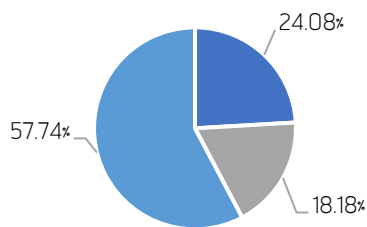
ซึ่งถือเป็นมาตรการที่จำเป็นและตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีรายได้น้อยอย่างมาก แต่จากผลการสำรวจ พบว่า มีเพียงร้อยละ 26.93 ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้นที่ยื่นกู้ และร้อยละ 52.65 ไม่ยื่นกู้ ทั้งที่จำเป็นต้อง

มาตรการเงินกู้ฉุกเฉิน 10,000 บาท จากธนาคารออมสินและธกส.

- ยื่นกู้แล้ว
- ตั้งใจที่จะยื่นกู้ แต่ยังไม่ได้กู้
- ไม่ยื่นกู้ เพราะทราบว่าขาดคุณสมบัติ
- คิดว่ากู้ไม่ได้และหาทางกู้จากช่องทางอื่น
- ยังมีรายได้ ไม่จำเป็นต้องกู้

ผลการพิจารณาเงินกู้ธนาคารออมสินหรือธกส.

- ผ่านการพิจารณา ได้รับเงินกู้แล้ว
- ไม่ผ่านการพิจารณา
- อยู่ระหว่างพิจารณา

จากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 26.93 ที่ยื่นกู้ธนาคารออมสินและธกส. หรือ 191 คน มีเพียง 47 คน ที่ผ่านการพิจารณาและได้รับเงินกู้ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 24.08 ของผู้ยื่นขอสินเชื่อ

สำหรับการยื่นกู้จำเป็นต้องมีหลักฐานการประกอบอาชีพที่ชัดเจน มิฉะนั้น จะใช้เวลาในการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อค่อนข้างนาน

สินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับผู้มีอาชีพอิสระที่ได้รับผลกระทบจากไวรัสโคโรนา (COVID-19)

- วงเงินสูงสุด: 10,000 บาท
- อัตราดอกเบี้ย: 0.10% ต่อเดือน (คิดแบบคิดดอกเบี้ย)
- ผ่อนชำระคืนสูงสุด: 2 ปี
- ปลอดชำระเป็นเวลา: 6 เดือนแรก

โครงการสนับสนุนสินเชื่อฉุกเฉิน

สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากไวรัส COVID-19

- ✓ ปลอดชำระต้นเงินและดอกเบี้ย 6 เดือนแรก
- ✓ ดอกเบี้ยคงที่ 0.1% ต่อเดือน
- ✓ ไม่ต้องใช้หลักประกัน

คุณสมบัติ

- ว่างงานหรือรายได้ลดลง
- มีอาชีพอิสระ
- สัญชาติไทย
- อายุ 18-60 ปี
- สัญสมรส
- สัญสมรส
- สัญสมรส

วงเงินกู้

- สูงสุดไม่เกิน 10,000 บาท
- ไม่คิดดอกเบี้ย
- อัตราดอกเบี้ย: 0.1% ต่อเดือน

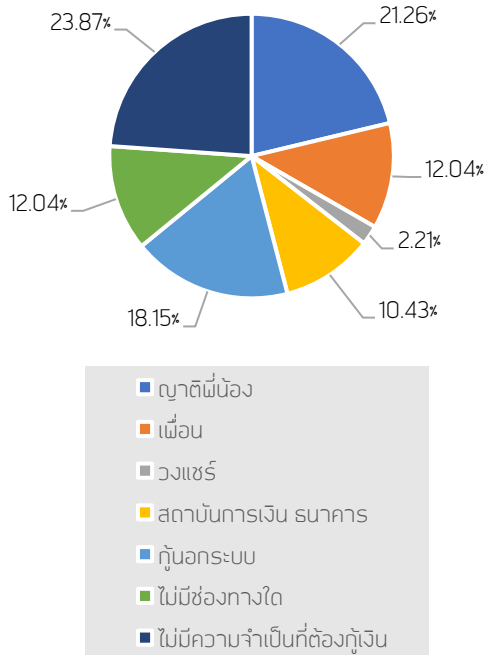
คุณสมบัติการพิจารณา

- ปลอดชำระต้นเงินและดอกเบี้ย 6 เดือนแรก
- คิดดอกเบี้ยคงที่ 0.1% ต่อเดือน
- ไม่ต้องใช้หลักประกัน

ช่องทางติดต่อ

- โทร 0 2555 0555
- Line: @baacfamily

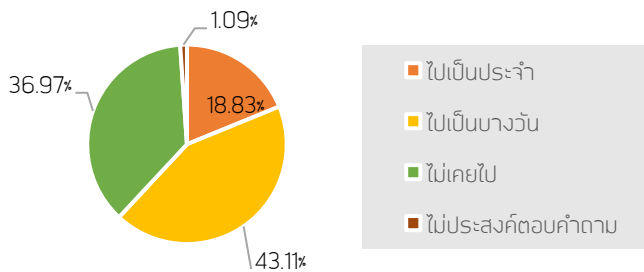
แหล่งเงินกู้ของคนจนเมือง

กลุ่มตัวอย่างคนจนเมืองร้อยละ 23.87 ตอบว่าไม่มีความจำเป็นต้องกู้ยืม ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจการขออนุมัติสินเชื่อจากธนาคารออมสินและธกส.

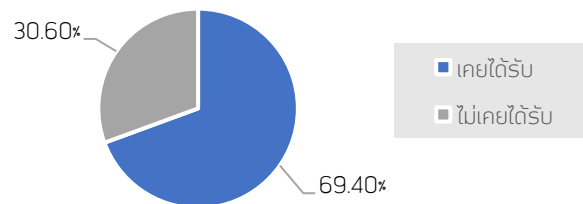
ส่วนแหล่งการกู้ที่คนจนเมืองกู้มากที่สุด คือญาติพี่น้องและกู้นอกระบบ โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.3 และ 18.5 ตามลำดับ

การไปรับแจกอาหาร

การรับอาหารที่แจก เป็นช่องทางหนึ่งของการดำรงชีวิตในกลุ่มผู้ที่ตกงานหรือมีรายได้ลดลง เนื่องจากไม่มีเงินซื้ออาหารในชีวิตประจำวัน โดยจากการสำรวจ พบว่า มีคนจนเมืองไปรับอาหารแจกเป็นประจำ (เปรียบเสมือนคนตกงานที่ไม่มีรายได้เลย) ร้อยละ 18.83

การไปรับแจกถุงยังชีพ

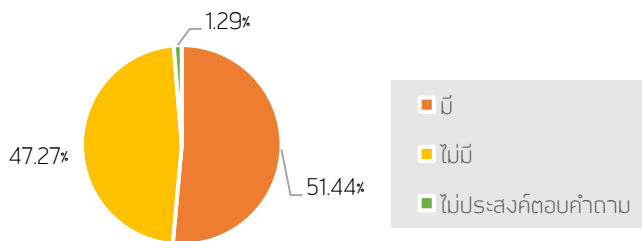

จากการสำรวจ คนจนเมืองมีความต้องการถุงยังชีพหรืออาหารแห้งมากกว่าการรับแจกอาหาร เพราะสามารถแบ่งเก็บได้หลายวันและไม่ต้องเดินทางบ่อย อย่างไรก็ตาม การแจกถุงยังชีพจะแจกตามจำนวนผู้จดทะเบียนกับสำนักงานเขต จึงทำให้การแจกจ่ายไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ร้อยละ 30 ไม่ได้รับ)

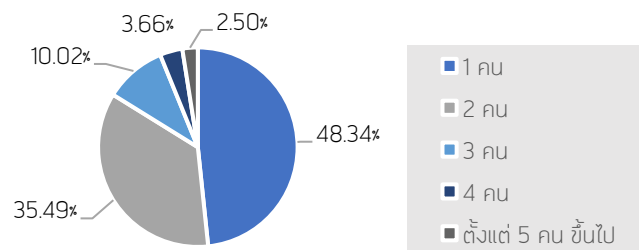
4. ความพร้อมของบุตรหลานในการเรียนออนไลน์

วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 กระทรวงศึกษาธิการประกาศงดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงระดับอาชีวศึกษา โดยเปลี่ยนเป็นเรียนผ่านทางระบบออนไลน์แทน

ในครัวเรือนมีบุตรหลานที่เรียนในระดับ
ประถมศึกษาถึงมัธยมหรือไม่

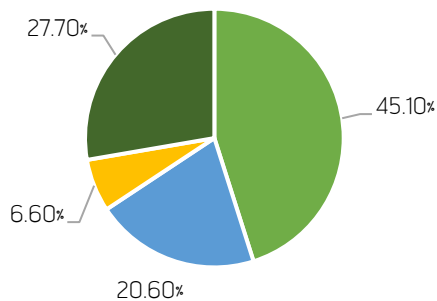

จำนวนบุตรหลานที่กำลังเรียนในระดับ
ประถมศึกษาถึงมัธยม

จากการสำรวจ พบว่า จำนวนครัวเรือนที่มีบุตรหลานเรียนระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และจำนวนครัวเรือนที่ไม่มี คิดเป็นร้อยละ 51.44 และ 47.27 ตามลำดับ ทั้งนี้ ร้อยละ 48.36 ของครัวเรือนที่มีบุตรหลานเรียนอยู่ มีจำนวนทั้งสิ้น 1 คน รองลงมาเป็นมีบุตรหลานกำลังเรียนอยู่จำนวน 2 คน และ 3 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 35.45 และ 10.02 ตามลำดับ

ความพร้อมของบุตรหลานในการเรียนออนไลน์

- มีความพร้อม
- ไม่มีความพร้อม แต่หาช่วยได้
- ไม่มีความพร้อม แต่สามารถซื้อเพิ่มเติมได้
- ไม่มีความพร้อมและไม่สามารถหาซื้อหรือซื้อใหม่ได้

ร้อยละ 45.10 ของกลุ่มตัวอย่าง เป็นครัวเรือนที่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์การเรียนและสัญญาณอินเทอร์เน็ต ส่วนกลุ่มที่ไม่มีความพร้อมและไม่สามารถเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.7

ทั้งนี้ ปัญหาหลักของครัวเรือนที่ทำให้เกิดความไม่พร้อมในการเรียนออนไลน์ของบุตรหลาน คือ ปัญหาการไม่มีอุปกรณ์การเรียน อาทิ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต โทรทัศน์ เป็นต้น

จากข้อมูลของคนจนเมืองข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การจัดหาความช่วยเหลือให้แก่กลุ่มคนจนเมืองซึ่งรวมถึงแรงงานนอกระบบ จำเป็นต้องพิจารณาข้อจำกัดและลักษณะเฉพาะของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ประกอบกับระบบการบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มาตรการความช่วยเหลือครอบคลุมทั่วถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด รวมทั้งให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบสามารถเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วและเสมอภาค

สถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 แสดงให้เห็นว่า

ระบบการประเมินและการบริหารจัดการข้อมูลที่ไม่มีประสิทธิภาพจะยิ่งซ้ำเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงสวัสดิการหรือมาตรการให้ความช่วยเหลือของภาครัฐ

แหล่งที่มาของข้อมูล

รายงานผลกระทบโควิด-19 ต่อชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้านและคนจนเมือง

จัดทำโดย

การศึกษาระดมความคิดเห็นสถานการณ์ด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมทั้งในและต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

Thailand Science Research and Innovation (TSRI)

พฤศจิกายน 2563